

YAPAY ZEKÂ VE AKADEMİK YAZIMDA ETİK: CHATGPT KULLANIMININ FIRSATLARI VE TEHLİKELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Cem Harun MEYDAN

Doç. Dr. Handan AKKAŞ

Son yıllarda yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin hızlı gelişimi, yalnızca teknik disiplinleri değil, aynı zamanda eğitim, kültür, sosyal bilimler ve akademik üretim gibi insan merkezli alanları da derinden etkilemiştir. Bu gelişimin en dikkat çekici örneklerinden biri, OpenAI tarafından geliştirilen ve insan benzeri çetin üretme kapasitesine sahip olan ChatGPT adlı üretken dil modelidir. ChatGPT, yalnızca metin üretmekle sınırlı kalmayıp; araştırma önerileri hazırlama, özetleme, yazım stilini düzenleme ve kaynak taraması yapma gibi çok çeşitli akademik faaliyeti destekleme potansiyeli taşımaktadır (Bin-Nashwan et al., 2023; Malik et al., 2023). Bu durum, üretken yapay zekânın akademik yaşamın neredeyse her alanına nüfuz ettiğini göstermektedir.

Yapay zekâ teknolojilerinin bu denli hızla gelişimi, eğitim ve akademik üretim süreçlerinde derin yapısal dönüşümlere yol açmaktadır. Bu dönüşümün en dikkat çekici yönlerinden biri, özellikle ChatGPT gibi büyük dil modellerinin artan kullanımı, hem pedagojik hem de etik açıdan önemli fırsatlar kadar ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, ChatGPT'nin akademik çalışmalarda kullanımı, bireyin etik farkındalık düzeyiyle yakından ilişkilidir. ChatGPT'nin sınırlı ve bilinçli kullanımı, bilimsel üretimin bir parçası olarak değerlendirildiğinde, başkalarının fikirlerinden ilham alma anlamında meşru kabul edilebilir. Ancak, bu araçlara yoğun biçimde bağımlı olmak, akademik dürüstlüğü zedeleyebilecek nitelikte intihal riskini önemli ölçüde artırmaktadır (YÖK, 2023).

Bununla birlikte, üretken yapay zekâ araçlarının akademik alanda kullanımına ilişkin belirsizlikler yalnızca fırsat-risk dengesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bu araçların bilimsel etik, pedagojik tutarlılık ve metodolojik geçerlilik açısından nasıl konumlandırılması gerektiği sorusunu da gündeme getirmektedir.. ChatGPT gibi araçlar kullanılarak oluşturulan metinlerin özgünlük düzeyi, kullanıcı katkısının sınırlılığı ve bu içeriklerin akademik dürüstlük ilkeleriyle ne ölçüde halen tartışmalı alanlardır. Bu doğrultuda, akademik çalışmalarda yapay zekâ destekli içeriklerin hangi sınırlar dahilinde meşru kabul edileceği ve hangi durumlarda etik ihlale yol açacağı sorusu ön plana çıkmaktadır (Eke, 2023; UNESCO, 2021). Özellikle lisansüstü eğitimde etik dışı biçimlerde kullanımının artması, yapay zeka tabanlı uygulamaların sınırlarının ve kullanıcı sorumluluklarının net bir şekilde tanımlanmasını akademik camia açısından zorunlu kılmaktadır. Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) "Etik Davranış İlkeleri"ne göre, akademik etik; bilgi üretiminden paylaşımına, öğrenciyle ilişkilerden bilimsel değerlendirme süreçlerine kadar her aşamada etik davranış normlarına uygun hareket etmeyi zorunlu kılmaktadır (YÖK, 2023). Bu çerçevede, *intihal* (aşırma); başkasına ait fikir, veri, eser ya da yayınları kaynak göstermeksizin kendine aitmiş gibi sunma, ya da doğrudan alıntı yaparak bile olsa alıntı

olduğunu açıkça belirtmeksizin sunma gibi eylemleri kapsamaktadır. Hatta eksik kaynak gösterimi ya da bilinç dışı yanılsama yoluyla fikirlerin kendine aitmiş gibi aktarılması da örtük biçimde intihal (aşırmanın) sayılmaktadır.

Bu bağlamda bu yazıda, mevcut etik çerçeveleri üretken yapay zekâ sistemleri özelinde yorumlayarak bu gerekliliğin yerine getirilmesi konusu ele alınmaktadır. Burada amaç, etik değerlere dayalı akademik üretim modellerinin, ChatGPT gibi üretken yapay zekâ (ÜYZ) araçlarının yaygınlaştığı bir ortamda nasıl yeniden şekillenmesi gerektiğini tartışmak ve bu çerçevede bir yol haritası sunmaktır.

Bu çerçevede bilim insanlarının, mevcut etik kuramları (örneğin akademik dürüstlük, özgünlük, hesap verebilirlik) yapay zekâ ile yeniden değerlendirmesi ve sosyal bilimler başta olmak üzere disiplinlerarası bir bağlamda değerlendirebileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, çalışmanın ilk bölümünde ChatGPT'nin akademik yazımda sunduğu olanaklar ele alınmakta, ardından etik tehditler ve akademik dürüstlük tartışmaları çerçevesinde riskler incelenmekte, sonrasında sosyal bilimlerdeki pratik örneklerle birlikte çözüm önerileri ifade edilmektedir. Böylelikle yapay zekâ teknolojilerinin etik ve sorumlu kullanımı için akademik ve kurumsal düzeyde uygulanabilir politikalar ortaya konabileceği değerlendirilmektedir.

Üretken Yapay Zekânın Akademik Yazımda Rolü

Üretken yapay zekâ (ÜYZ) sistemlerinin, özellikle ChatGPT gibi büyük dil modellerinin akademik yazımda sağladığı kolaylıklar, metin üretimi süreçlerinde zaman ve emek tasarrufu sağlayarak araştırmacılara önemli avantajlar sunmaktadır (C3 AI, 2022). Literatürde, ÜYZ'nin akademik yazarlık süreçlerinde "taslak üreticisi", "dil düzeltici", "içerik genişletici" ve "bilgi destekçisi" gibi işlevlerle kullanıldığına dair çok sayıda örnek bulunmaktadır (Lund & Wang, 2023; Malik et al., 2023). Bu tür sistemler, özellikle yazma tıkanıklığı yaşayan araştırmacılar için bir başlangıç noktası oluşturmakta; metinlerin giriş bölümleri, literatür özetleri veya geçiş cümleleri gibi yapılandırılmış içeriklerin oluşturulmasında oldukça etkili olabilmektedir.

ChatGPT, yalnızca içerik üretmekle kalmayıp, akademik metinlerin farklı aşamalarında kullanıcıya çeşitli dilsel ve yapısal destekler sağlayarak yazım sürecini daha verimli hâle getirebilmektedir (Bin-Nashwan et al., 2023; Malik et al., 2023). Nitekim yapılan bir araştırmada, lisans öğrencilerinin ChatGPT'den en çok dilbilgisi düzeltme, paragraf organizasyonu ve kaynakça oluşturma alanlarında fayda sağladıkları tespit edilmiştir (Malik et al., 2023).

Bununla birlikte, akademik yazım sürecinin temelinde yer alan hipotez geliştirme, kavramsallaştırma ve eleştirel yorumlama gibi yüksek bilişsel süreçlerin YZ tarafından üstlenilmesi, bilimsel özgünlüğü tehdit etmektedir. Bu nedenle, ÜYZ'nin işlevselliği ile akademik emeğin sınırlarının dikkatle ayrıştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Bin-Nashwan et al., 2023).

ChatGPT'nin akademik yazımda sunduğu en belirgin avantajlarından biri, yazım süresini önemli ölçüde kısaltmasıdır. 702 akademisyenle gerçekleştirilen bir çalışmada (Bin-Nashwan vd., 2023), kullanıcıların %63'ü zaman tasarrufunu ChatGPT'nin en değerli özelliği olarak değerlendirmiştir. Bu, özellikle yoğun akademik faaliyetlere sahip araştırmacılar için büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Ancak hızın getirdiği bu avantaj, bazı durumlarda metinlerin yüzeysel kalmasına veya bağlamdan kopmasına neden olabilmektedir. Eke (2023), bu durumu akademik derinlik ve bağlam bütünlüğü açısından bir tehdit olarak değerlendirmekte; yalnızca metin üretiminin yeterli olmadığını, üretilen içeriğin anlamlı ve bilimsel bağlama uygun olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Üretken yapay zekânın sunduğu bu olanakların akademik yazım sürecine entegrasyonun pedagojik olarak yeniden değerlendirilmesi gerekliliği de ön plana çıkmaktadır. Özellikle lisansüstü eğitimde, öğrencilerin yalnızca bu araçların nasıl kullanılacağını değil, aynı zamanda eleştirel ve etik çerçevede nasıl değerlendirileceğini öğrenmeleri büyük önem taşımaktadır. UNESCO'nun 2021 yılında yayımladığı "Yapay Zekâ Etiği Tavsiye Kararı" da, yapay zekânın eğitimde kullanımı bağlamında insan-merkezli, adil ve hesap verebilir sistemlerin inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (UNESCO, 2021). Eğitim kurumlarının, hassasiyetle yaklaşarak bu araçların kullanımını sınırladığı görülmektedir; ancak pedagojik rehberlik eşliğinde kullanıma sunulması da, etik ve akademik kültürün sürdürülebilirliğini sağlamak adına daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Etik Tehditler: Akademik Dürüstlük, İntihal ve Hesap Verebilirlik

Yapay zekâ araçlarının akademik yazım süreçlerine entegre edilmesi, beraberinde çok sayıda etik sorunu gündeme getirmektedir. En başta gelen etik sorunlardan biri, *intihal* konusudur. ChatGPT gibi modeller, internet üzerindeki çok büyük veri setleri üzerinde eğitildikleri için, bazı durumlarda mevcut kaynaklara oldukça benzer içerikler üretebilmektedir. Bu durum, özellikle kaynak gösterilmeden yapılan alıntılar ya da otomatik olarak oluşturulmuş içeriklerin özgünlük kontrolü yapılmadan kullanılması hâlinde akademik sahtekârlık kapsamına girebilmektedir (Eke, 2023; Malik et al., 2023). Asıl tehlike, ChatGPT'nin ürettiği metinlerin kullanıcılar tarafından kendi fikirleriymiş gibi sunulmasıdır.

Uluslararası Akademik Dürüstlük Merkezi (ICAI) bu tür eylemleri doğrudan “otomatik intihal” (automated plagiarism) olarak tanımlamaktadır (ICAI-International Center of Academic Integrity, 2021). Ayrıca, üretken yapay zekâ ile oluşturulan içeriklerin genellikle mevcut bilgiyi yeniden formüle etmesi, bilime özgün katkı sunma misyonuyla da çelişmektedir. ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçlarının akademik bağlamda kullanımı, yalnızca teknik destek aracı olmanın ötesinde, etik duyarlılık ve bireysel farkındalık ile doğrudan ilişkilidir. Nasıl ki başkalarının fikirlerinden ilham almak bilimsel üretimin doğal ve sağlıklı bir parçası ise, sınırlı ve bilinçli şekilde ChatGPT'den faydalanmak da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ancak bu tür araçlara aşırı bağımlı hâle gelinmesi, akademik dürüstlüğü tehdit eden intihal risklerini artırmakta; bireysel katkıyı belirsizleştirmektedir (YÖK, 2023).

Üstelik bu tür intihal olaylarının tespiti, geleneksel intihal yazılımları açısından oldukça zordur. Çünkü ChatGPT birebir kopyalama yapmamakta; daha önce yazılmış içerikleri sentetik biçimde yeniden üretmektedir. Bu durum, orijinallik izlenimi yaratsa da aslında mevcut fikirlerin biçimsel olarak yeniden yapılandırılmasından ibarettir. Bu bağlamda, akademik metinlerde bilginin kaynağı yalnızca doğruluğun değil, aynı zamanda hesap verebilirliğin de temelidir. Bilimsel sorumluluk yalnızca elde edilen sonuçlara değil, bu sonuçlara hangi yöntemle ulaşıldığının şeffaf biçimde ortaya konulmasına dayanmaktadır (UNESCO, 2021).

Yapay zekâ araçlarının kullanıldığı akademik çalışmalarda, bu araçların hangi bölümlerde ve ne düzeyde kullanıldığının açıkça beyan edilmemesi hâlinde, hem etik ihlaller hem de akademik güven kaybı kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda, ChatGPT'nin sunduğu akademik potansiyel, onun yarattığı etik sorunlarla birlikte değerlendirilmelidir. ChatGPT, fikir üretimi, yazma tıkanıklığını aşma, tekrar eden içeriklerin oluşturulması gibi süreçlerde akademik üretimi destekleyebilir (C3.ai, 2022). Ancak bu katkılar, yaratıcı düşünme, eleştirel analiz ve kuramsal derinlik gibi yüksek bilişsel yetkinliklerin yerini alamaz. Dolayısıyla, ChatGPT yalnızca destekleyici bir araç olarak görülmeli; özgün bilimsel katkının yerini almamalıdır.

Etik tehditlerin bir diğer boyutu, akademik çalışmalarda "özgün katkı" kavramının bulanıklaşmasıdır. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'ne göre, bir akademik çalışmanın bilime yeni bir katkı sunması ya da mevcut bir yöntemi yeni bir alanda uygulaması beklenmektedir (Resmî Gazete, 2016). Ancak ChatGPT'nin yaygın biçimde kullanımı, özellikle yükseköğretim düzeyinde hazırlanan tezlerde, öğrencilerin özgünlükten uzaklaşarak yalnızca içerik üretmeye yöneldiğini göstermektedir. Nitekim Bin-Nashwan ve arkadaşlarının (2023) uluslararası ölçekte gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğu, üretkenlik artışı nedeniyle etik riskleri göz ardı ettiklerini ifade etmiştir. Bu bulgular, yalnızca bireysel düzeyde etik farkındalık eksikliğini değil; aynı zamanda kurumsal politikaların yetersizliğini de ortaya koymaktadır.

Bu gelişmelere bağlı olarak, bazı yükseköğretim kurumları ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçlarını tamamen yasaklama yoluna gitmiş; bazıları ise bu araçların etik sınırlar içerisinde kullanılmasına yönelik bilinçlendirici eğitimlerin verilmesini savunmuştur. Bu yaklaşım farklılıkları, üniversitelerde yapay zekânın nasıl konumlandırılacağına ilişkin evrensel bir ilke birliği olmadığını göstermektedir. Bu nedenle etik okuryazarlığın geliştirilmesi ve dijital rehberlik mekanizmalarının oluşturulması kaçınılmazdır.

Hesap verebilirlik ilkesinin ihlali yalnızca bireysel akademik üretim süreçlerinde değil, aynı zamanda dergilerde, konferans sunumlarında ve bilimsel raporlarda da ciddi sorunlara yol açmaktadır. Örneğin bazı yayınevlerinin, ChatGPT'yi makale yazarı olarak listeleyen başvurular aldığı bilinmektedir. Nature ve Science gibi prestijli bilim dergileri, yapay zekâ sistemlerinin yazar olarak gösterilemeyeceğini ve ChatGPT'nin katkılarının yalnızca yöntem kısmında belirtilmesi gerektiğini

açıkça ifade etmiştir (Nature Editorial, 2023; Thorp, 2023). Bu durum, yapay zekâ çağında akademik etik ilkelerin yeniden tanımlanması gerektiğini ortaya koymakta; etik ilkelerin teknolojiyle uyumlu biçimde yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Son olarak, yapay zekâ destekli içeriklerin üretim sürecinde kullanılan verilerin niteliği ve mahremiyeti de etik tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Öğrencilerin ve araştırmacıların dijital ortamlarda bıraktıkları verilerin kimler tarafından nasıl toplandığı ve hangi amaçlarla kullanıldığı sorusu, veri güvenliği ve kişisel mahremiyet ilkeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Bu sorulara ilişkin şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmadığı sürece, etik ilkelere uygun yapay zekâ kullanımından söz etmek mümkün olmayacaktır (UNESCO, 2021). Bu nedenle, yalnızca akademik üretimde değil; veri güvenliği, bireysel mahremiyet ve dijital etik bağlamında da kapsamlı politikaların geliştirilmesi zorunludur.

Sosyal Bilimlerde ChatGPT Kullanımı: Fırsatlar ve Sınırlılıklar

Sosyal bilimler, insan davranışlarını, kültürel yapıları, toplumsal etkileşimleri ve kurumları inceleyen disiplinlerarası bir bilgi alanı olarak, yapay zekâ uygulamaları açısından hem büyük bir potansiyele hem de belirgin sınırlamalara sahiptir. ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçları, sosyal bilimlerde özellikle veri işleme, tematik analiz, metin madenciliği ve literatür özetleme gibi alanlarda araştırmacılara önemli katkılar sunmaktadır (Lund & Wang, 2023; Malik et al., 2023). Örneğin, sosyolojik bir veri setinin ön analizi için ChatGPT kullanılarak açık uçlu anket cevaplarından temalar çıkarılabilir ya da kamuoyu analizleri gibi metin ağırlıklı veri tiplerinde özetleme sağlanabilir. Bu yönüyle YZ destekli araçlar, sosyal bilimsel araştırmalarda zamandan tasarruf sağlarken araştırma sürecinin ilk aşamalarını daha sistematik hale getirebilmektedir (Bin-Nashwan et al., 2023).

Bununla birlikte, ChatGPT'nin bu alandaki katkıları veri ve kavramsal derinlik açısından sınırlıdır. Sosyal bilimlerde hipotez kurma, kavramsal çerçeve geliştirme, bağlamsal analiz ve eleştirel yorum gibi yetkinlikler, yalnızca içerik üretimiyle değil; metodolojik sezgi ve kuramsal yetkinlikle mümkündür. Üretken yapay zekânın, bu tür soyutlama ve yorumlama süreçlerinde yeterli bağlamsal hassasiyeti bulunmamaktadır. Bir araştırmada, öğrenciler ChatGPT'nin yazma yetkinliklerini artırdığını belirtmiş ancak yaratıcı düşünme ve özgün argüman geliştirme kapasitesini köreltebileceğinden endişe duymuştur (Malik vd., 2023). Bu da ChatGPT'nin sosyal bilimlerde yalnızca teknik bir destek unsuru olarak değerlendirilmesinin daha yerinde olacağını göstermektedir.

Sosyal bilimlerde etik boyut da önemli bir sınırlayıcı faktördür. Özellikle nitel araştırmalarda kullanılan verilerin doğrudan ChatGPT'ye yüklenmesi, katılımcı mahremiyetini zedeleyebilir. UNESCO (2021) etik tavsiye raporunda, eğitim, kültür ve bilim alanında yapay zekânın kullanımının insan onuruna, kişisel mahremiyete ve kültürel çeşitliliğe duyarlı biçimde kurgulanması gerektiğini vurgulamaktadır. ChatGPT gibi sistemler veri politikalarında şeffaflık sunmadıkları için, özellikle hassas sosyal bilim verilerinin YZ ile analiz edilmesi, etik riskler doğurabilir. Bu durum, sosyal

bilimlerde ChatGPT kullanımının sadece teknik fayda ekseninde değil, aynı zamanda etik bağlam eşliğinde de ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Son olarak, ChatGPT'nin sosyal bilimlerdeki rolü yalnızca araştırma süreçleriyle sınırlı kalmamakta; eğitimde de önemli bir etki yaratmaktadır. Pek çok öğrenci, ödev, rapor ve akademik metin hazırlama süreçlerinde bu araçları aktif biçimde kullanmakta; bu durum, yazma becerilerinin otomatikleşmesi ve yaratıcı düşüncenin geri plana itilmesi gibi riskleri beraberinde getirmektedir (Eke, 2023). Bu noktada öğrencilerin eleştirel düşünme, kavram üretme ve bilimsel kaynak tarama gibi bilişsel becerilerinin zarar görebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda, sosyal bilimler eğitimi veren kurumların ChatGPT gibi üretken YZ araçlarını yalnızca yardımcı araç olarak değerlendirmeleri; akademik üretimin asli sorumluluğunun hâlâ insana ait olduğunu vurgulamaları gereklidir.

Politika ve Rehberlik Önerileri

Üretken yapay zekâ araçlarının akademik yazım süreçlerine etkili bir biçimde ve etik çerçevede entegre edilmesi, ancak yükseköğretim kurumlarının bu konuda açık ve tutarlı politika belgeleri hazırlamasıyla mümkündür. ChatGPT gibi modellerin kullanımıyla ilgili kurumsal düzeyde hâlen net ve bağlayıcı yönergelerin bulunmaması, öğrenciler ve akademisyenler arasında kafa karışıklığına neden olmaktadır. Bin-Nashwan ve arkadaşlarının (2023) yürüttüğü geniş ölçekli bir çalışmada, katılımcıların %78'i yapay zekâ kullanımında neyin etik olup olmadığını açık biçimde bilmediklerini ifade etmiştir. Bu bulgu, yükseköğretim kurumlarının yalnızca yasaklayıcı değil; açıklayıcı, yönlendirici ve rehberlik edici düzenlemelerle sürece müdahil olması gerektiğini göstermektedir.

Yapay zeka kullanımına yönelik belirlenecek politikalar, öğrencilerin ve akademisyenlerin yapay zekâ kullanımında hangi etik sınırlar içerisinde hareket etmeleri gerektiğini belirlemeli; aynı zamanda pedagojik ve bilimsel süreçlere entegrasyonu kolaylaştırıcı rehberler içermelidir. Eğitim kurumlarının, ChatGPT gibi araçların hangi akademik bağlamlarda hangi sınırlılıklar dahilinde kullanılabileceğini net biçimde belirlemesi önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir. Örneğin; tez önerisi yazımında fikir üretme aşamasında destek alınabileceği ancak sonuçların yorumlanması, tartışma yazımı ya da analiz bölümlerinde kesinlikle kullanılmaması gerektiği açıkça belirtilmelidir (Eke, 2023).

Science ve Nature gibi prestijli akademik dergiler de, ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçlarının “yazar” olarak tanımlanamayacağını duyurmuş ve sadece teknik destek sağlayan sistemler olarak değerlendirilmesini önermiştir (Thorp, 2023; Nature Editorial, 2023). Bu tür uluslararası standartların, yükseköğretim politikalarına da entegre edilmesi, hem küresel akademik bütünlüğün korunmasını, hem de öğrencilerin evrensel etik normlara göre yetiştirilmesini sağlayabilecektir.

Kurumsal düzeyde bir diğer önemli adım, akademik personel ve öğrenciler için *YZ okuryazarlığı* eğitimlerinin yaygınlaştırılmasıdır. Malik ve arkadaşlarının (2023) araştırmasında, öğrencilerin %68'inin yapay zekâ araçlarını etik dışı biçimde kullandıklarının farkında olmadıkları tespit edilmiştir. Bu durum, yalnızca bilgi eksikliğinden değil; etik farkındalık ve rehberlik yetersizliğinden de

kaynaklanmaktadır. Akademik etiğin yalnızca yasaklar üzerinden değil, bireyde etik farkındalık yaratılarak sürdürülebilir hale gelebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, yapay zekâ araçlarının bilimsel üretimde nasıl sorumlu kullanılacağına dair müfredat entegrasyonu, seminerler, çevrimiçi rehberler ve dijital etik platformları geliştirilmesinin önemli olduğu, ayrıca etik ihlallerin fark edilmesini kolaylaştıracak dijital izleme sistemleriyle desteklenmiş bir yapı oluşturulmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının alabileceği bir başka önemli önlem, ölçme-değerlendirme sistemlerinin yapay zekâ ile üretilmiş içerikleri bertaraf edecek biçimde güncellenmesidir. Sadece yazılı ödevlere değil; sözlü sunumlara, proje temelli çalışmalara, araştırma günlüğüne dayalı süreç odaklı değerlendirmelere ağırlık verilmesi önerilmektedir (Eke, 2023). Özellikle tez savunmalarında öğrencinin kendi metnini savunma ve açıklama becerilerinin ölçülmesi, etik dışı üretimlerin tespitini kolaylaştırabilir. UNESCO'nun (2021) da vurguladığı üzere, yapay zekânın eğitim ve bilim alanında sorumlu biçimde kullanılabilmesi yalnızca bireysel farkındalıkla değil, aynı zamanda kurumsal denetim ve yönetim mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak, etik, pedagojik ve teknik boyutları dikkate alan çok katmanlı bir yapay zekâ politikası geliştirmenin, yükseköğretim kurumları için bir sorumluluk hâline geldiği söylenebilir. Bu tür politikalar, yalnızca akademik bütünlüğü korumakla kalmayacak; aynı zamanda öğrencilerin yapay zekâyı yaratıcı, bilinçli ve etik biçimde kullanmalarına da olanak tanıyacaktır.

Değerlendirme ve Sonuç

Yapay zekânın, özellikle üretken dil modellerinin akademik üretim süreçlerine etkisi hem olanaklar hem de tehditler açısından giderek artmaktadır. ChatGPT gibi araçlar; akademik yazımda hız, erişilebilirlik, biçimsel bütünlük ve öneri çeşitliliği gibi birçok avantaj sunmakta; özellikle yazma tikanıklığı yaşayan bireyler için destekleyici bir araç rolü üstlenmektedir (Bin-Nashwan et al., 2023; Malik et al., 2023). Bununla birlikte, üretken yapay zekâ kullanımının etik bağlamda netleşmemiş olması, akademik dürüstlük, özgünlük, hesap verebilirlik ve bilimsel katkı gibi temel ilkeleri yeniden yorumlama zorunluluğu doğurmaktadır. Bu çalışmada, üretken yapay zekânın akademik yazım süreçlerine etkisi çok boyutlu olarak ele alınmış; özellikle ChatGPT'nin sunduğu pratik kolaylıkların yanında beraberinde getirdiği etik tehditler de kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiştir.

Yapılan analizler, ChatGPT'nin akademik yazımda yalnızca teknik bir destek aracı olarak değerlendirilebileceğini; ancak yaratıcı düşünme, eleştirel yorumlama ve kuramsal katkı gibi yüksek düzeyli bilişsel işlemlerin insana ait olması gerektiğini ortaya koymuştur. Özellikle sosyal bilimler gibi bağlamsal derinlik ve teorik soyutlama gerektiren alanlarda, ChatGPT'nin sunduğu içerikler bilimsel niteliği zedeleyebilecek yüzeysellik riski taşımaktadır. Bu nedenle üretken yapay zekâ araçlarının akademik çalışmalara entegrasyonu, yalnızca teknik değil; aynı zamanda pedagojik, etik ve kurumsal düzeyde çok katmanlı denetim ve rehberlik gerektirmektedir. Bu bağlamda, kurumların politika

belgeleri oluşturma, etik okuryazarlık eğitimlerini yaygınlaştırması ve ölçme-değerlendirme sistemlerini YZ çağının dinamiklerine göre yeniden inşa etmesi, akademik bütünlüğün sürdürülebilirliği açısından hayati öneme sahiptir (Eke, 2023; Malik et al., 2023; UNESCO, 2021).

Bu çalışma ile, mevcut etik ve akademik dürüstlük ilkelerinin üretken yapay zekâ bağlamında nasıl yeniden yorumlanabileceğine dair kuramsal ve uygulamalı bir çerçeve sunmaya gayret edilmiştir. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde (RG, 20.04.2016) yer alan bilime katkı nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma üç ana ölçütün ikisini karşılamaktadır: (1) Bilinen etik ilkeleri yapay zekâ temelli akademik yazım bağlamında yeni bir alana uygulama ve (2) etik değerlendirme süreçlerine ilişkin bir model önerisi sunarak bilimsel katkı sağlama. Bunun yanında, sosyal bilimler literatüründe giderek önem kazanan ancak hâlen teorik düzeyde sınırlı biçimde incelenmiş olan üretken yapay zekâ tartışmasını sistematik bir çerçevede ele alması, çalışmanın açıklayıcı ve dönüştürücü potansiyelini artırmaktadır.

Sonuç olarak, üretken yapay zekâ sistemlerinin akademik bağlamda kullanımı kaçınılmaz bir gerçeklik hâline gelmiştir. Ancak bu teknolojik dönüşümün yönü, akademik toplulukların, kurumların ve bireylerin etik farkındalık düzeyine ve sorumluluk bilincine bağlı olarak şekillenecektir. ChatGPT ve benzeri araçların, akademik etik ilkelerle uyumlu, şeffaf, hesap verebilir ve bilinçli biçimde kullanılması, hem bilimin kalitesi hem de toplumsal güven açısından yaşamsaldır. Bu çalışmanın, mevcut bir akademik ve etik tartışmayı derinleştireceği; aynı zamanda gelecekteki eğitim politikalarına, üniversite stratejilerine ve bilimsel yayıncılık ilkelerine teorik ve pratik bir temel oluşturulmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bin-Nashwan, S. A., Al-Daihani, S. M., & Abdulrab, M. (2023). Acceptance of ChatGPT in academic writing: Perspectives from global scholars. *Heliyon*, 9(11), e19810. <https://dx.doi.org/10.47772/IJRISS.2024.8100242>
- Bin-Nashwan, S. A., Ismaiel, M. A., & Al-Haidari, F. A. (2023). Use of ChatGPT in academia: Academic integrity hangs in the balance. *Technology in Society*, 75, 102407. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102407>
- C3 AI. (2022). Ethical AI. <https://c3.ai/glossary/artificial-intelligence/ethical-ai/>
- Eke, D. O. (2023). ChatGPT and the rise of generative AI: Threat to academic integrity? *Journal of Responsible Technology*, 13, 100060. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2023.100060>
- ICAI – International Center for Academic Integrity. (2021). *Fundamental values of academic integrity*. <https://academicintegrity.org/resources/fundamental-values/>
- Lund, B. D., & Wang, T. (2023). Chatting about ChatGPT: How may AI and GPT impact academia and libraries? *Library Hi Tech News*, 40(3), 26–29. <https://doi.org/10.1108/LHTN-01-2023-0009>
- Malik, A. R., Pratiwi, Y., Andajani, K., Numertayasa, I. W., Suharti, S., Darwis, A., & Marzuki, M. (2023). Exploring artificial intelligence in academic essay: Higher education student's perspective. *International Journal of Educational Research Open*, 5, 100296. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2023.100296>
- Malik, A., Khan, M. L., & Dwivedi, Y. K. (2023). How is ChatGPT transforming academia? Examining its impact on teaching, research, assessment, and learning. *International Journal of Information Management*, 71, 102642. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642> ResearchGate+1SSRN+
- Nature Editorial. (2023). Tools such as ChatGPT threaten transparent science; here are our ground rules for their use. *Nature*, 613(7945), 612. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00191-1>
- Resmî Gazete. (2016, 20 Nisan). *Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*. 29690 sayılı karar. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21510&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Thorp, H. H. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 379(6630), 313. <https://doi.org/10.1126/science.adg7879>
- UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2024). *Üretken yapay zekâ kullanımına dair etik rehber*. <https://yok.gov.tr>